

Дмитро Васильєв
НЕОРИМСЬКА ТЕОРІЯ ВІЛЬНИХ ДЕРЖАВ

Не дивлячись на те, що серед 195 країн сучасного світу, більшість держав – це номінально або фактично республіки, у кожній із них рівень повноважень президента, парламенту та об'єм прав народу, відрізняється. Зважаючи на процеси, що відбуваються у міжнародній політиці, та, зокрема, політиці країн Європи, постає необхідність дослідження витоків сучасного республіканізму та лібералізму. Визначення основи та засад домінуючої на сьогоднішній день парадигми державотворення, гіпотетично, здатне дати відповідь на питання – якою є природа суверенітету у сучасному світі. Одним із існуючих витоків є неоримська теорія вільних держав.

Неоримська теорія вільних держав (або в іншій трактовці, республіканська теорія) бере свій початок в Англії у 1642 році в період Англійської громадянської революції, у результаті якої відбувся перехід від абсолютної монархії до конституційної. Опозиція Карла I, тогочасного англійського короля, вимагала розширення законодавчих та виконавчих прав задля збільшення впливу на політичне життя країни. У свою чергу, причиною подібної акції стало відокремлення у суспільному житті Англії нового соціального прошарку – буржуазії, інтереси якої станом на 30-40-ві роки XVII ст. широко лобював парламент. [5, с. 404]

Як не дивно, в основі неоримської теорії лежать поняття суверенітету та особистої свободи людини. Так, початок ідеологічних розбіжностей між парламентом та королем поклав питання королівської прерогативи щодо запровадження нових податків. Більше того, важливо відзначити, що питання особистої свободи не було основним до розпаду громадянської війни. Скіннер зазначає, що питання про права власності – особливо про те, наскільки володіння власністю може бути підпорядковане волі короля, стає головним до того моменту, коли був скликаний Короткий парламент [4, с.323]. При цьому можна відзначити кілька традиційних джерел політичної аргументації того часу, які мали помітну чинність у конституційній кризі 1640-х. У першу чергу це загальне право і Новий Завіт з церковними ідеями і ритуалами, що виводяться з нього, що обґрунтовують авторитет государя. До звичайного права, парламентські юристи зверталися до різниці між кріпаком і вільною людиною: король може відібрати по праву нашу власність, якщо відносини між нами — це відносини між паном та кріпаком, тому відбір власності позбавляє нас статусу свободи [4, с. 310-311]. Роялістські опоненти, у свою чергу, відповідали їм у типових для

схоластики термінах, обґрунтовуючи обраність монарха, який іменувався намісником Бога. Проте найбільш важливим моментом є те, що в цей час відбулося проникнення в Англію ідей громадянського гуманізму, які надавали політичним свободам особливого статусу, пов'язуючи їх із ідеалом змішаної конституції. Ця традиція, що породила на англійському ґрунті специфічний ідейний продукт - неоримську теорію свободи, яка перегукується з республіканським ідеями вільних міст, перед якими стояло завдання створення політичної ідеології, здатної обґрунтувати їх маргінальну правову позицію та відстояти їхню систему виборного самоврядування від домагань Папи Римського та імператора.

В певній мірі, неоримська теорія стає політико-філософським фундаментом, на якому відбувається формування культурних засад Європейських країн у сфері державотворення. За Скіннером, її витоки слід шукати в Аристотелівському вченні, у рамках якого стверджувалась необхідність відмови від переживань за потойбічне життя у питаннях громадянського життя – у противагу доктрині суто монархічних держав (якщо мова йде про Європу), за якою стверджувалось, що королівська влада та держава зокрема надається людям Богом задля подолання гріховності.

Зокрема, будь-яка країна, переходячи на республіканську систему управління, закономірно зменшує вплив духовенства та релігії загалом на політику держави. Секулярне сприйняття світської влади та природи суверенітету призводить до розширення прав громадян та сферу їх обов'язків.

Розглядаючи концепцію суверенітету республіканізму, сформовану його теоретиками, можливо виділити основу доктрини – монарх втрачає абсолютне право на суверенітет та його формування. Замість цього суверенітет держави визначається його народом, розширюється коло носіїв суверенітету.

Республіканці вивели такий тип свободи, який вони визначають як "не-домінування". Петтіт пише, що «недомінування – це положення, в якому людина перебуває, коли живе в присутності інших людей і коли, завдяки суспільного устрою, ніхто з них над ним не домінує» [1, с. 132]. Іншими словами, неореспубліканська свобода – це незалежність від довільної влади. Скіннер відмічає: «неоримские авторы отвергают, *avant la lettre*, ключевую посылку классического либерализма, в соответствии с которой сила или принуждение, угрожающее силой, – это единственные формы ограничений, нарушающие индивидуальную свободу. Неоримские авторы, напротив, настаивают на том, что жизнь в состоянии зависимости также является источником и формой

ограничения. Как только ты понимаешь, что живешь в таком состоянии, это само по себе ограничивает тебя в реализации некоторых твоих гражданских прав» [3, с.75]

Отже, діючи у більшості країн світу норми, такі як конституція, розподіл гілок влади, кожна з яких теоретично має регулювати інші, гарантування базових прав особи тощо – є інструментом передачі частини державного суверенітету у руки народних мас. Подібна акція, яка поступово відбувалась у світі протягом декількох сторіч та продовжує відбуватись, є продуктом концепції «не-домінування». Крім того, перед прихильниками неоримської (республіканської) теорії постають нові соціальні виклики, які потребують окремої теоретичної бази: зокрема, питання мультикультуралізму, взаємовідносин у сучасній сім'ї та взаємодії різних соціально-економічних верств населення.

Список використаних джерел:

1. Петтит Ф. Республиканизм. Теория свободы и государственного правления. М.: Изд-во Института Гайдара, 2016. 488 с.
2. Селютина Е. Н. Правовое положение главы государства в монархических и республиканских странах. Вестник государственного и муниципального управления. №3, 2012. С. 92-98
3. Скиннер К. Свобода до либерализма. СПб: Издательство европейского университета, 2006. 120 с.
4. Skinner Q. Visions of Politics, vol.2. Renaissance Virtues. Cambrige, Cambridge University Press, 2004. 495 p.
5. Чисхолл Х. «Великое восстание», Британская энциклопедия, 12 (11-е изд.), Cambridge University Press, стр. 404 [URL: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Great_Rebellion] (дата звернення: 5.10.2021)